

підприємств і експортерів, а також гармонізація європейських та українських стандартів щодо питань експорту продукції.

Реформи в галузі рослинництва лише тоді матимуть позитивні наслідки, коли буде задіяно весь науковий і економічний потенціал країни для підвищення ефективності аграрного сектора як основи подальшого зростання матеріального виробництва.

Список використаної літератури:

1. Агропромисловий комплекс України: тенденції та перспективи розвитку. – К.: ІАЕ УААН, 2000. – 574 с.
2. Муравйова О.В. Особливості інноваційного розвитку картоплярства та проблеми їх провайдингу у виробництво / О.В. Муравйова // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2017. – Вип. 20. – С. 471-473.
3. Газета підприємців АПК «Агробізнес сьогодні» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://agro-business.com.ua/agro/ahronomiia-sohodni/item/216-perspektyvy-druhoho-khliba.html>
4. Онлайн-ресурс ексклюзивної, актуальної, якісної та корисної інформації про агропромисловий комплекс «AgroPortal.ua» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://agroportal.ua/ua/views/blogs/eksportnyi-nds-po-soe-snyal-li-minfin-vse-voprosy/#>
5. Малік М.Й., Шпикуляк О.Г. Інститути та інституції у розвитку аграрної сфери економіки // Економіка АПК. – 2011. – № 7. – С. 169-176.

Ключові слова: рослинництво, картоплярство, соя, експорт, гармонізація законодавства.

Ключевые слова: растениеводство, картофелеводство, соя, экспорт, гармонизация законодательства.

Key words: plant growing, potato growing, soybean, export, harmonization of legislation.

ГРИГОР'ЄВА ХРИСТИНА АНТОНІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри аграрного, земельного та екологічного права,
кандидат юридичних наук, докторант

КРЕДИТУВАННЯ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА: ПРАВОВІ РЕАЛІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ

Важливість стабільного кредитування сільського господарства вже давно визнана на світовому рівні. Українські реалії свідчать про дороговизну та недостатній обсяг кредитування сільськогосподарської діяльності, що має закономірні наслідки у повільних зрушеннях у напрямі інноваційних змін, оновленні техніко-технологічного обладнання, впровадженні енергозберігаючих та ресурсозберігаючих технологій тощо. Постійні проблеми із кредитним забезпеченням сільського господарства вимагають посиленої уваги до формування належного

правового забезпечення цих відносин. Особливо потребують удосконалення правові засади надання державної кредитної підтримки, оскільки у чинному законодавстві така підтримка системно не врегульована.

На нашу думку, державна підтримка кредитування сільського господарства може бути представлена у кількох основних напрямках:

1) *використання правових механізмів пільгового кредитування* (безпосереднє державне кредитування на пільгових умовах та здешевлення кредитів, наданих комерційними фінансовими установами). Принципова різниця між безпосереднім кредитуванням та здешевленням кредитівкомерційних банків полягає у такому: а) пільгові кредити – це поворотна підтримка, тоді як здешевлення кредитів – безповоротна; б) пільгове кредитування може бути платне або безоплатне, у той час як здешевлення кредитів лише безоплатне; в) пільгове кредитування має договірну природу, а здешевлення кредитів – компенсаційну.

Станом на сьогодні прикладом безпосереднього державного кредитування сільськогосподарських підприємств можна назвати правовий механізм державних заставних закупівель зерна. За своєю основною суттю даний правовий механізм ідентифікується як державна кредитна підтримка, проте вона не універсальна, а спеціалізована, оскільки надається лише виробникам зерна – об'єкту державного цінового регулювання. Агропротекційна ознака проявляється у першу чергу, у низькій вартості такого кредитування. Однак даний правовий механізм підтримки вже кілька років фактично не працює. Іншим важливим різновидом прямої кредитної підтримки необхідно зазначити кредитування фермерських господарств відповідно до бюджетної програми «Надання кредитів фермерським господарствам». Така підтримка також є спеціалізованою, адже має вузьке та чітко окреслене коло адресатів – лише фермерські господарства.

На жаль, незважаючи на усі позитивні риси безпосереднього державного кредитування на пільгових умовах такий різновид державної підтримки сільського господарства не розвинено в Україні. Це є незадовільною ситуацією, оскільки при правильній організації таких відносин, вони мають потрійну користь: агропротекційний ефект, економія бюджетних коштів, можливість поповнення бюджету за рахунок помірної плати за користування кредитними коштами.

Здешевлення кредитів, наданих комерційними банками, полягає в оплаті державою частини відсотків за кредитами, одержаними сільськогосподарськими підприємствами. Цей вид державної підтримки входить до числа традиційних заходів підтримки сільського господарства в Україні та реально функціонує протягом майже двадцяти років. Проте слід відмітити негативну тенденцію до суттєвого коливання сум бюджетних коштів, які виділяються на фінансування програми (зокрема, у 2017 році – 300 млн грн, у 2018 – 66 млн грн, у 2019 – 127,16 млн грн), адже нестабільність фінансування спричиняє нестабільність відносин.

2) *розвиток правових механізмів забезпечення кредитних зобов'язань* (застава, іпотека, гарантія тощо). Загальною правовою проблемою в окресленому колі суспільних відносин слід визнати відсутність

спеціалізованого законодавства, яке б враховувало агропротекційні потреби. Найбільш гострими теоретичними і практичними проблемами у цій сфері слід вказати наступні: а) відпрацювання ефективного та безпечного механізму застави прав користування земельними ділянками сільськогосподарського призначення (прав оренди, емфітевзису); б) розблокування земельно-іпотечного кредитування сільського господарства шляхом законодавчого врегулювання обігу земель сільськогосподарського призначення; в) врахування специфіки сільськогосподарської діяльності у відносинах надання державних гарантій виконання агрокредитних зобов'язань.

3) *формування інституційно-правової системи кредитування сільського господарства.* Для налагодження стабільного і доступного кредитування сільського господарства вкрай важливою є диверсифікація джерел кредитування. Саме тому, у аграріїв має бути реальна можливість залучати державні, комунальні та приватні кошти шляхом отримання кредитів від: а) спеціального державного кредитного агента; б) органів місцевого самоврядування; в) комерційних банків; г) кредитних кооперативів; д) інших джерел, не заборонених законом. Найбільше питань та науково-практичних дискусій викликає утворення державного спеціального кредитного агента, який би забезпечував пільгове кредитування сільського господарства. Слід зазначити, що існуючі спеціалізовані Аграрний фонд та Укрдержфонд як бюджетні установи не здатні забезпечувати на потрібному рівні широкомасштабну, постійну та стабільну діяльність з пільгового кредитування сільського господарства. На нашу думку, таку діяльність може вести тільки банк (Державний аграрний банк). Ми бачимо такий банк лише державним, а перелік покладених на нього завдань досить широким: земельно-іпотечне кредитування; кредитування на пільгових умовах; надання гарантій для забезпечення виконання кредитних зобов'язань сільськогосподарських підприємств перед іншими кредиторами; викуп прострочених боргів за земельно-іпотечними правовідносинами відповідно до вимог законодавства; участь у ринку земель сільськогосподарського призначення тощо.

Важливою складовою інституційного забезпечення кредитування сільського господарства є активізація кредитної кооперації. Фактично на сьогодні склалася ситуація, коли навіть за великого бажання сільськогосподарських товаровиробників об'єднатися з метою утворення кредитного кооперативу, законодавство не лише не підтримує цей крок, воно стоїть цьому на заваді. Кредитна спілка у тій правовій моделі, що змальована у Законі України «Про кредитні спілки», не може бути ефективно використана для завдань кредитування сільського господарства, а альтернативного варіанту кредитної кооперації законодавство не містить. На нашу думку, утворення сприятливої і зрозумілої нормативно-правової основи кредитного кооперування у сільському господарстві дасть змогу сільськогосподарським підприємствам самостійно акумулювати кошти та здійснювати інвестиційні кредитні операції на некомерційних засадах, а отже, – залучати дешеве фінансу-

вання. Саме в розробці та прийнятті відсутнього наразі законодавства – Закону України «Про кредитну кооперацію» – ми бачимо головний напрям державного сприяння, принаймні на початковому етапі становлення кредитної кооперації у сільському господарстві.

4) *формування паралельних механізмів приватного кредитування сільського господарства*. Яскравим прикладом реалізації цього напряму є розвиток законодавства щодо аграрних розписок, за якими виконання кредитних зобов'язань невід'ємно пов'язане із сільськогосподарським виробництвом та враховує його специфіку. Якщо аналізувати агропротекційну складову правового механізму аграрних розписок, слід визнати, що вона є досить обмеженою. Це у першу чергу проявляється у непропорційності правового положення боржника і кредитора, оскільки кількість та якість правових засобів охорони і захисту прав кредитора значно вища ніж боржника. Так, нормою, яка має агропротекційне значення, є положення ч. 6 ст. 7 Закону України «Про аграрні розписки», в якій регламентуються відносини у разі загибелі посівів, майбутній врожай з яких є предметом застави за аграрною розпискою. У такому випадку боржник зобов'язаний за погодженням з кредитором замінити предмет застави іншим аналогічним або рівноцінним майном. Якщо ж боржник не досягне згоди з кредитором про інший предмет застави у разі загибелі посівів, майбутній врожай з яких є предметом застави за аграрною розпискою, предметом застави стає майбутній врожай сільськогосподарської продукції, що вирощується на земельній ділянці, на якій розміщувалися загиблі посіви. Тобто, у ситуації, коли стався неврожай, законодавець передає головну роль сільськогосподарському товаровиробнику: адже саме він обирає та пропонує кредитору інше своє майно для задоволення його вимог, а випадку відмови кредитора діє імперативне правило щодо перенесення його зобов'язання на наступний рік. Це правило в інтересах сільськогосподарського товаровиробника, оскільки не дає права негайного стягнення будь-якого іншого майна для задоволення вимог кредитора, і фактично є чимось на кшталт «другого шансу».

Ще одне законодавче положення, що захищає права боржника, полягає у притягненні до відповідальності кредитора, який порушив обов'язок повернути аграрну розписку після отримання виконання зобов'язання за нею у повному обсязі. Ці норми мають на меті підвищення дисципліни та удосконалення етики аграрних відносин, а також виконують превентивну функцію: адже повернення аграрної розписки дає можливість боржнику відмітити її виконання у реєстрі аграрних розписок, а значить безпосередньо впливає на зняття застави з сільськогосподарської продукції та має значення для одержання наступних кредитних фінансувань.

За результатами нашого схематичного викладу можна зробити кілька висновків щодо стану державної підтримки агрокредитування. По-перше, пряме пільгове кредитування для широкого кола сільськогосподарських підприємств не передбачене. По-друге, можливості забезпечення виконання кредитних зобов'язань суттєво обмежені

через блокування іпотеки земель сільськогосподарського призначення; законодавство щодо інших різновидів забезпечення зобов'язань не містить спеціалізованих агропротекційних норм. По-третє, інституційне забезпечення агропротектування обмежене лише колом комерційних суб'єктів (переважно банками). Ні державне, ні кооперативне кредитування не налагоджені у зв'язку із відсутністю необхідного законодавства. По-четверте, поява альтернативного правового механізму кредитування сільського господарства у вигляді аграрних розписок нами вітається, однак слід констатувати, що агропротекційний потенціал аграрних розписок незначний.

Ключові слова: кредитування сільського господарства, пільгове кредитування, державна підтримка сільського господарства.

Ключевые слова: кредитование сельского хозяйства, льготное кредитование, государственная поддержка сельского хозяйства.

Key words: lending to agriculture, preferential lending, state support of agriculture.

ГОДОВАНЮК АНДРІЙ ЙОСИПОВИЧ

Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри аграрного, земельного та екологічного права,
кандидат юридичних наук, доцент

СКАСУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ РЕЄСТРАЦІЇ ПРАВА ОРЕНДИ ЗЕМЛІ

Однією з найголовніших гарантій забезпечення земельних прав є вирішення земельних спорів судом, позаяк справедливий і неупереджений судовий розгляд справ дозволяє поновити порушені права суб'єктів земельних правовідносин, забезпечуючи реалізацію їхніх земельних прав та інтересів

Сьогодні свідчить про те, що земельні спори посідають самостійне місце серед великої кількості правових спорів. Розгляд земельних спорів в порядку адміністративного судочинства та з'ясування їх сутності, правової природи й особливостей, ролі в гарантуванні використання й охорони земель набуває безпосередньої практичної значущості й викликає значний інтерес не лише громадськості, а й науковців.

Окремі аспекти проблеми розгляду земельних спорів порушували в наукових працях такі вчені як: А.О. Арсенюк, О.В. Бурцев, О.В. Ільницький, І.І. Каракаш, В.В. Квак, Л.В. Лейба, М.П. Мельник, О.В. Яцунта ін.

Скасування державної реєстрації права оренди є однією з тих багатьох проблем, з якими повсякчас мають справу орендарі і орендодавці земельних ділянок. Досліджуючи процесуальні особливості даних справ, варто звернутись до практики Верховного Суду. Відповідно до ст. 327 КАС України судом касаційної інстанції в адміністративних справах є Верховний Суд. Згідно положень ст. 36 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» Верховний Суд є найвищим судом у системі